

היכלא

שיעורים וחידושים פרפראות ופנינים
תורה והלכה אגדה ומחשבה
מגדולי התורה וההוראה
וחובשי בית המדרש

קהילת
בני
תורה
הר נוף
ירושלים

גליון י - ניסן תשפ"ב

עוד בענייני פיקוח נפש

בס"ד

מוצאי ראש השנה תשפ"ב

לכבוד ידידי הגאון שליט"א

אחדשה"ט וש"ת

אבוא בזה בברכת השנים לכת"ר ולכל הנלוים עליו לאוי"ט, לסיעתא שמיא בכל מילי דמיטב ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

א. הנה אנה השם לידי מחידושי תורתו דמר אודות ספקות בפיקו"נ וחזותו מוכיח עליו שהוא משיעור שנמסר לפני תלמידים מקשיבים, אומר נאמנה שהרואה את הדברים אומר ברקאי, מחזה מרהיב של בקיאות ולמדנות בבחינת סיני ועוקר הרים, להנחיל דרכי מחשבה וחשיבה ולקיים בזה ושננתם לבניך אלו התלמידים. ואבוא בזאת בקצירת אמרים לשאת ולתת בדברים הנכתבים

ב. הנה היסוד שחוזר על עצמו במאמרו הנכבד שמצוות ונשמרתם וכן לא תעמוד על דם רעך היא ככל המצוות ולא צריך לחוש בה לחששות סכנה אלא לפי גדרי המצוות, היא הנחת יסוד שאין לה בית אב לא בסברא ולא בראיה. הן אמת שחלוק דין ונשמרתם מדין וחי בהם וכמו שהוכחת יפה מכמה וכמה ראיות, וכבר קדם ביסוד הזה הגדול ממנסק בספרו אור גדול סי' א' [וזכיתי לדרוש בענין זה בפירקא בשבת שובה בשנת תשע"ז ובעז"ה גם השתא בתוספת דברים], מ"מ להוליד מכאן דין חדש שבכל ענייני שמירת הגוף מסכנה אזלינן בתר רובא וס"ס וכמו בכל המצוות הוא דבר זר מאד.

ג. דהנה יש לתת את הדעת בהגדרת מצבי חשש סכנה שבהם אדם שאינו חושש לסכנה אינו עובר על איסור של ונשמרתם, ומאידך מצבי חשש סכנה שבהם אדם עובר איסור כאשר אינו נזהר, ולא נתפרשו בזה גדרים ברורים בדברי הפוסקים.

ד. אמנם זה פשוט שאי אפשר לתת בענין זה גדרים כפי שמצינו בענייני איסור והיתר ושאר מצוות שבתורה, וכגון רוב ומיעוט, אלא אף במקום שלפי המקובל חשש

מתוך מכתב לגאון אחד שליט"א, בהגדרת ספק פיקוח נפש ובמצוות ונשמרתם ונוגע להנהגת הכלל בעת תחילת חולי הקורונה.

הסכנה הוא בגדר מיעוט, מ"מ אם החשש מצוי יש לחוש לו ואסור לאדם להקל בסכנה. וגמרא ערוכה בחולין דף י' ע"א דחמירא סכנתא מאיסורא, ואף בסכנה שאינה ברורה לפנינו אלא בדרך מי ימר שמא הטיל נחש ארס במים, והיינו שלא אזלינן בשמירת הגוף לפי כללי שאר מצוות.

ה. ובטעם הא דהחמירו בסכנה טפי מבאיסור, יעויין בדבריו הנפלאים של השב שמעתתא שבאו בקצירת אמרים בשמעתתא א' פ"ד וז"ל באה"ד ומשום הכי הוכיח אביי דחמירא סכנתא מאיסורא, דהא ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור, ועל כרחך משום דספק מותר מן התורה ולא חיישינן שמא יעבור, דאפילו אם יעבור ליכא איסור כיון דספק מותר מן התורה, אבל בסכנתא ספיקו להחמיר דאם יעבור במקום סכנה אין לו מציל, וא"כ מוכח דחמירא סכנתא מאיסורא. [וכעין זה ממש בדברי החמדת שלמה יור"ד סי' ה'].^ו

והביאור בדבריו דחששות סכנה לא אזלינן בהו בתר רוב וחזקה אלא לפי המציאות ואם יש חשש שמא אדם ימות אין לו מציל, משא"כ באיסורים שאם נקטינן שהרוב קובע א"כ אנו דנים שחתיכה זו היא חתיכת היתר.

ו. וכך כתב להדיא החתם סופר במסכת חולין דף ט' ע"ב וז"ל מי קמדמית איסורא לסכנתא. החילוק קל להבין באיסורא אפילו יזדמן לו ממיעוט טריפות אין לו עון אשר חטא דכתורה עשה לסמוך על הרוב ומי שהזהיר על הטריפה הוא התיר לסמוך על רובא משא"כ בסכנת נפשות אם יזדמן לו מהמיעוט ויסתכן א"א להשיב נפש ופשוט.

וכפל החת"ס את דבריו במסכת עבודה זרה דף ל' ע"א וז"ל משום גילוי כל סכנתא הוא איסור דאורייתא מקרא ונשמרתם מאוד לנפשותיכם כמ"ש רמב"ם בהלכות רוצח ושמירת נפש ומוטל על החכמים להשגיח על זה מקרא והיו עליך דמים עיי' מס' מ"ק ה' ע"א, ובפ"ק דחולין חמירא סכנתא מאיסורא היינו שלא להקל מספק אי ס"ס דבאיסורא הקדוש ברוך הוא ויתר שאפי' אירע שנזדמן לו דבר איסור מ"מ רחמנא שרי' בס"ס ושוב אין אחריותו עלינו משא"כ בסכנתא א"א להשיב נפש, ונראה ה"ה ביטול ברוב ביבש אפי' א' באלף לא בטיל מטעם הנ"ל אבל בלח כיון שנתבטל בס' הרי כלה והלך לו ולא נשאר כלום.

ז. ולכן פשוט שאף במקומות שבדיני איסור והיתר היינו מקילים מ"מ בחששות סכנה עלינו להיזהר טובא דחמירא סכנתא מאיסורא, ואם יהיו בעיר שש חנויות המוכרות בשר שחוטה וארבע חנויות המוכרות בשר נבלה, ונמצאו ברחוב עשר חתיכות בשר כולן מותרות באכילה, דאמרינן כל דפריש מרובא פריש. אך אם ישנם שש חנויות המוכרות בשר בלי סם המוות וארבע המוכרות בשר שיש בו סם המוות ונמצאו ברחוב עשר חתיכות, כולן אסורות באכילה מחשש ונשמרתם. ואם אדם יראה מאן דהו ההולך

לאכול את הבשר הנ"ל חובה עליו להזהירו שלא יאכל כדי שלא יסתכן, וכן מחללין את השבת להודיע דבר זה לרבים שלא יסתכנו.

ח. ודברי הפמ"ג בסי' קע"ג שדן בזה צ"ע דהוא גופיה בסי' ד' בא"א ס"ק ב' נקט דלא אזלינן בחשש סכנה בתר ס"ס, עיי"ש. ומוכח להדיא ברש"י חולין דף י' ע"א ד"ה ואילו, דבחשש סכנה דמים מגולין לא אזלינן בתר רובא. וכן הוא בשו"ת אבקת רוכל סי' רי"ג בשם הרדב"ז, ועיין בתשובת המהרש"ם שכתב שבמחכ"ת של הפמ"ג לא ידע מתשובה זו של הב"י.

ט. וכן נראה פשוט שאסור לאדם לאדם לזרוק לפידים בוערים לאויר בלי כוונת היזק אף אם לפי האומד רוב הסיכויים שבית חברו לא יוזק אך לפי מיעוט הסיכויים הוא יוזק, דכל שיש חשש נזק מחוייב אדם להישמר ולא להזיק, ופשיטא שאם הוזק בית חברו על ידו שהוא חייב בניזיקין. ואין הדעת נותנת שיהיה חייב על הנזק ויהיה מותר לכתחילה לעשות כן, כאשר יודע שיש סיכוי סביר שבית חברו ינזק.

י. ומכאן גם לענין חובת הצלת חברו בשב ואל תעשה, אין לנו ללמוד משאר איסורים, אלא כל שהדבר נוגע להצלת נפש הישראלי מחוייבים אנו להשתדל ביותר להצילו [וכמובן באופן שאין החשש רחוק ביותר], ועאכ"כ שאסור לנו להזיקו בידיים, והוא מכ"ש שצריך להיזהר וכמו שפשוט הוא בניזיקין וק"ו לנפשות.

יא. ומה שהבאת מדברי התוס' בנדה דף מ"ד ע"ב, גבי גוסס שלא נאסר להורגו, לא ידעתי איה מקומו, שהרי תוס' כתבו רק שההורגו פטור, אבל בודאי ובודאי שאסור להרוג גוסס, והיא הלכה פסוקה עיין יו"ד סי' של"ט, אלא דלענין עונש כיון שרוב גוססים למיתה לא נענש עליו, ומנין לך שכתוב בתוס' שלא נאסר להורגו כמו שצוטט במאמר הנ"ל. ובודאי שאין הדעת סובלת לומר שאין חיוב להציל גוסס.

יב. גם לרבות שלא דנת בכל מאמך הנ"ל שמלבד חובת הצלה וכו' יש איסור להיות מזיק בקום ועשה, ופשוט הדבר בעיני שאומד הדעת של חשש סכנה שהיה בזמן המגיפה, היה בגוונא שהיו מחוייבים להיזהר, דע לך שגם מי שהיה זקוק למכשיר חמצן הוא בכלל ספק סכנה, והוא בכלל חושבנא של המסוכנים.

יג. ומה שדחקת בלשון הרמב"ן כתובות דף ט"ו, הוא פלא גדול, דודאי לשון בית דין מצווין וכו' הוא מדברי הגמ' שם ט"ו ע"ב לא שנו אלא להחיותו ופרש"י בית דין מצווין לפרנסו משום וחי אחיך עמך, והוא קאי על תינוק מושלך שאיננו יודעים מי אביו מי אמו ומשם נלקחה הלשון, ודו"ק.

יד. והנה איתא בגמ' בב"מ שיש לאדם תרעומת על הפועלים, ואמרו בזה [בשם הגר"י סלנטר זצ"ל] דלתרעומת בעינן היתר, ומכל שכן כאשר מאן דהוא מזיק את חברו, שמותר לו להתרעם עליו, ואף אם יאמר הלה ששאל את רבו ואמר לו שהדבר

עוד בענייני פיקוח נפש • _____ • רפג

מותר, מ"מ אם הוא חושש שביתו ישרף מותר לו להתרעם על כל מי שהתיר להזיקו, וכ"ש כשהלה מסכן את גופו.

מקצר אני במקום שאמרו להאריך מפני דוחק השעה, אך לענ"ד לאחר העיון, חושבני שאין לדברים אלו מקום בהלכה.

אחתום מעין הפתיחה בברכת כהנים באהבה לכת"ר שיזכה לשנים טובות וארוכות להרבצת תורה ויראת שמים טהורה כיד ד' הטובה עליו.

בעתירת ידידו

יצחק מרדכי הכהן רובין

